

Yine bir murakabe halinde görünüyorsun. Yine her günkü yol ayrımı.

Bu yol ayrımı hissi acayip. Bugünlerin modası benim için. Her an olduğum halden kopuyormuş gibi, bir anda her yer karacakmış ve bütün kararları gözden geçirmeye başlayacakmışım gibi bir his.

Dışarıdan gayet normal görünüyorsun.

Anormal görünebilmek isterdim. Belki neleri ciddiye aldığımı anlatmak kolaylaşırdı.

Neden bu kadar okuyup durduğunu mu, mesela? Ne kadar lüzumsuz şeyler okuyorsun.

Evet. Lüzumsuzluğuna ben de ikna oldum ancak okumanın yerine koyacak bir şey bulamıyorum. Uğraştığım meselelerde, sırf kendi düşüncelerini dinlemek insanı yozlaştırıyor.

Nasıl bir yozlaşma?

Kendini tekrar etmeye başlıyor insan. Okumanın *düşünceyi öldürmek* ve *taklide teşvik* gibi arızaları var ancak okumadan da, insan zihni kendi kuyruğunu kovalayan kedi gibi, aynı durumları aynı şekilde *oynatmaya* başlıyor. Zihni zorlayacak daha başka ne olabilir? Günlük hayatın tefekkürü insanı büyük meselelerle tanıştırmıyor. Belki kendi içinde faydalı bir faaliyet. Belki her insanın yapması gereken cinsten bir faaliyet, ancak *büyük meseleler* insanın karşısına sadece okurken çıkıyor.

/Büyük meseleler?/

Malum, işte varlık, oluş, bilgi, insanın zihni, eşyanın tabiatı ve saire. Bunları günlük hayatın hayhuyu içinde tanımak mümkün değil. Bir kayanın üstüne oturup düşünerek ilerlemek de her zaman kolay olmuyor. Farklı bakışlar lazım.

Bu *büyük meseleleri* manalı görmediğini sanırdım.

Bunların sanıldığı kadar *önemli* olduğu kanaatinde değilim, yani insanların hayatına yön veren basit kaidelere ve duygulara nazaran hayli önemsiz olduğu doğru. Ancak zihin bir defa bunlarla uğraşmaya başlayınca, artık diğer eğlenceler kar etmiyor.

Eğlence kabilinden diyorsun?

Yazı da böyle, itiraf. Yazının yerini tutan bir konuşma bulamadığım için yazmaya devam ediyorum. Bu kadar konuşabileceğim kimse olmadığı için herhalde.

Bu yol ayrımı hissi neden kaynaklanıyor, düşündün mü?

Hangi konularda ayrılacağını hissettiğimi anlatayım mı?

Tahmin ediyorum. İlla dinî bir tarafı olur bunların. Hayata bakışının toptan değiştiği bir şeyler.

Ah, evet. Hayata bakışın toptan değiştiği değil ama şöyle: Her insanın hayatı algıladığı bir *üst din* var, yani dini, düşünceyi, insanların hayatında bir yerlere koymak zorunda ve tüm insanları ve onların adetlerini. Kimse, en azından normal işe gidip gelme mecburiyetinde olan bir kimse, yaşayış şeklinin *tamamen dinî* veyahut *tamamen felsefî* olduğunu iddia edemiyor.

Evet.

İşte bu *üst din* veya kafamdaki tabiriyle *meta din*, insanın üzerinde düşünmesi gereken ve vazihen ifade etmeye çalışması gereken önemli konulardan biri.

Ancak kimsenin böyle bir niyeti yok.

Evet. İnsanlar gerçekten neye inandıklarını açıklasalar, dünya barışı için hayırlı olmazdı herhalde.

Belki de olurdu. Kendiyle barışık insanlardan mürekkep toplumların daha barışçı olduğu iddia edilebilir belki.

Belki evet. Ancak insanların bu konularda konuşmayışının asıl sebebinin, pek çoğunun bu *meta din* konusunda bir fikri olmayışına bağlıyorum. Neye göre yaşadıklarının ve gerçekte neye inandıklarının farkında değiller.

Tabii bu da vardır. İnsanların kafa yormak gibi adetleri pek yok.

İnsanlar din gibi, bilim gibi büyük bir düşünce hülasası gördüklerinde, bunu parçalayıp, belli parçalarının önemli olduğuna ve diğerlerinin o kadar önemli olmadığına inanır. Kimse *tamamen dinî yaşamıyor* derken kastım bu. İşte bu parçaların hangisine daha çok önem vereceğine *meta din* karar veriyor.

Düşünseler iyi olurdu.

İyi olurdu tabii. Ancak çoğu taklit yoluyla öğrendiği için önemli de değil.

Hissettiğin yol ayrımı da bununla alakalı olsa gerek.

Güzel bir tahmin diyemem, bu kadar konuştuktan sonra.

Kendini artık *aynı taraflara önem veriyor* göremiyor musun?

Bundan ziyade, sanırım artık bu *üst dini* farkedeli, insanın kendi tercihlerinin dini doğruya nasıl yaklaşacağına da önemli olduğunu görüyorum. Benim için de bunun doğru olduğunu ve bu sebeple dinî tartışmaların veya konulmuş hükümlerin değersiz olduğu fikri büyüyor bende.

Hükümlerin neden?

Çünkü o hükümleri koyan fanilerin de aklı sınırlı ve *meta dini* hayat şartlarına göre şekillenmişti. Onlar da ellerindeki dini geleneği, kendi üst dinlerine göre yorumladılar.

Bu da sende *güvensizlik* üretiyor olmalı.

Biraz doğru, biraz da kararsızlık yapıyor. Bu meselelerin üzerinde durmak istemiyorum, ancak insanların önemli kısmının algısında, naçizane benim için çok önemli olmayan konuların hayatî önem taşıdığını görünce, bu sefer kendimden şüphe etmeye başlıyorum.

Peki ne önemli, buna da karar verdin mi?

Hayır. Zaten içimdeki bir his olarak kalması ve ortaya pek çıkmamasının sebebi bu.

Aslında hayata ve onu nasıl yaşayacağına dair önemli bir kararsızlık içindesin o zaman.

/Önemli/ değil, ancak kararsızlık evet.

İnsanlar nasıl yeniyor bu kararsızlığı?

Bazıları hiç yenemiyor. Bazıları da ilk fırsatta başkalarının gemisine atlıyor. Büyüene kadar zaten bu şart, ailemiz ve çevremiz bize nasıl davranmamız gerektiğini söylüyor. Büyüdükten sonra da kendilerine nasıl davranması gerektiğini söyleyen birini bekleyen insan çok.

Özgürlük yalan mı?

İnsanlar *özgürlük* derken, kimi taklit edeceklerine dair bir özgürlük arıyorlar, yoksa nasıl yaşayacağına kendin karar vermek çok zor bir iş. Yıldırıcı bir iş.

Bu kararsızlığının seni nereye götürdüğünü hissediyorsun?

Uzaklaştığım şeylerin başında *tasavvuf* var sanırım. Bunun hayatımda giderek daha az yer kapladığını, zamanımızdaki meşhurların *suyunun suyu* kabilinden teatral biçimleri olduğu kanaati oluşuyor.

İlginç bir dönüşüm.

İkincisi giderek Mu'tezile'ye yaklaştığımı hissetmeye başladım. Dünyayı algılamak, akıl, anlayış, Kur'an ve Sünnetin anlaşılması konusunda oraya doğru bir gidiş görüyorum kendimde.

Kur'an'ın mahluk olması?

Hemen hemen evet. Eş'arî/Maturidî itikadının Kur'an'ı bir *söz-fiil*'den çıkarıp, *Allah'la denk* bir şey haline getirmesinin sadece *siyaseten doğru* olduğuna dair bir fikir üremeye başladı.

Buna inanmıyor musun?

Kur'an-ı Kerim'in lafzen ezeli olması için, Arap dilinin de böyle olması gerek. Değil mi?

Evet.

Bu meselenin içinden çıkmak için Arap dilinin diğerlerinden (tab'an) farklı olduğunu iddia etmek gerek, değil mi? Yani, Kur'an Arapların konuştuğu dilde değil de, daha çok Araplar Kur'an'ın dilinde yaratılmış olmalı, değil mi?

Bu da mantıklı.

Ancak bu durum biraz tuhaf değil mi? Yani, Kur'an-ı Hakim'i indirmek için bir takım insanların halk olması, onların üzerinden bu kitabın sorumluluğunu kaldırmaz mı?

Nasıl yani?

Şunu demeye çalışıyorum, eğer Arapların yaratılmasının sebebi Kur'an'ın indirilişi ise, bu insanların Hz. Peygamber'e karşı çıkması da bir nev'i tiyatroydu demek olur. Bu durumda diyelim Ebu Leheb de sadece rolünü oynuyordu, Tebbet suresi yerini bulsun diye.

Hmm.

Aslında buradaki tartışmadan özenle kaçınıyordum. Ancak giderek aklîliğe kaydığımı, ilk kelamcılarının Kitap ve insan algısının, fazlasıyla Helenize de olsa, sonrakilere nazaran daha doğru olduğunu düşünüyorum.

Ancak tarih onları pek iyi anmıyor. Madem iyi idiler, neden kazanamadılar?